

Edukacijski moduli - Društvena i
solidarna ekonomija (DSE) za
strukovno obrazovanje i
osposobljavanje (SOO)

**Modul 1: „Uvod u DSE i društveno
poduzetništvo: definicije, vrijednosti i
načela“**

Ovaj priručnik dio je edukacijskog programa u četiri modula s ciljem promicanja društvene i solidarne ekonomije (DSE) u sklopu sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja (SOO). Priručnik je koristan alat za SOO edukatore i mentore, a može služiti i kao skup smjernica za vokacijske savjetnike i donositelje odluka.

Potpura Europske komisije za izradu ove publikacije ne podrazumijeva potporu sadržaja koji su odraz stajališta autora, pri čemu Komisija nije odgovorna za bilo kakvu uporabu informacija sadržanih u ovoj publikaciji.

Projektni partneri

Modul 1: „Uvod u DSE i društveno poduzetništvo: definicije, vrijednosti i načela“

Što obrađuje ovaj edukacijski modul?

Ovaj edukacijski materijal dio je skupa edukacijskih modula s ciljem promicanja društvene i solidarne ekonomije (DSE) i njezina uključivanja u sustav strukovnog obrazovanja i osposobljavanja (SOO). Polazišna ideja je sveobuhvatna edukacija i profesionalni razvoj novih generacija, uz integriranje alternativnih socioekonomskih modela u njihov sustav ideja i stavova.

Ovo je ujedno koristan alat i edukacijski priručnik za SOO edukatore i mentore u kojem će pronaći informacije, materijale, referentne izvore, primjere i studije slučajeva kako bi što bolje razumjeli DSE. Ovaj materijal poslužit će im kao početna točka za izradu vlastitih materijala i integriranje DSE-a u sklopu nastave i edukacije na inovativan i sveobuhvatan način. Osim toga, mogu ga koristiti kao smjernice i vokacijski savjetnici i donositelji odluka koji usmjeravaju i mentoriraju mlade generacije u njihovu profesionalnom razvoju otkrivajući im svijet DSE-a: alternativnog razvoja i paradigme suradnje, zapošljivosti i održivosti u okviru „stvarnog poslovanja“.

Što je DSE?

DSE kao alternativni socioekonomski model temelji se na uključivim vrijednostima i praksama koje su prijeko potrebne u „eri tranzicije“. Sudionici u DSE-u razvijaju alternative u svim sektorima ekonomije u sklopu postojećih ekonomskih modela, ali i izvan njihovih okvira, s naglaskom na održivost, potrebe društva, uzajamnost i solidarnost.

U tom kontekstu, DSE je ekonomija usmjerena na drugačiji oblik razvoja od dominantnog oblika okrenutog profitu. DSE uključuje organizacije koje su više orijentirane na vrijednosti društva i okoliša, a manje na težnju za financijskom dobiti i rastom. DSE je način zadovoljavanja ljudskih potreba putem ekonomskih aktivnosti – kao što su proizvodnja i razmjena usluga – koje podupiru vrijednosti društvene pravde, ekološke održivosti, suradnje, uzajamnosti, zajednice i demokracije.

Kako ovaj modul može koristiti i SOO edukatorima i polaznicima?

Očito je stoga da DSE može pomoći u stjecanju tih vještina kroz sustav SOO-a. Konkretnije, ovaj priručnik o DSE-u nudi širok raspon znanja o društvenoj i ekonomskoj dinamici, održivom dizajnu, demokratskom upravljanju, učinku na društvo/okoliš/gospodarstvo svake poduzetničke aktivnosti, transverzalnom znanju, i dr. i pomaže u stjecanju vještina kao što su komunikacija i međuljudski odnosi, aktivno slušanje, primjena metoda upravljanja promjenama, primjena društvenog planiranja, timski rad, sposobnost stvaranja kontakata i umrežavanja, sposobnost partnerstava temeljenih na suradnji, i naposljetku, nudi kreativna metodička rješenja kao što su učenje od kolega i suradničke metode, metode uključivosti i demokratskih procedura, te uzajamnost između edukatora i polaznika.

Kako se služiti ovim modulima?

Ovaj modul, zajedno s druga tri modula, može se koristiti kao samostalna edukacija ili kao dio edukacije iz drugih područja SOO-a kao što su ekonomija, menadžment, lokalni/regionalni razvoj, upravljanje okolišem, i dr. *Ovo nije potpun i detaljan skup edukacijskih materija, već sveobuhvatan i holistički alat koji će potaknuti maštu, kreativnost i vještine podučavanja edukatora na razvijanje vlastitih materijala.* Cilj je ove edukacije pružiti edukatorima ishode učenja potrebne za osmišljanje i planiranje, te provođenje i evaluaciju uspješnosti edukacija kod njihovih polaznika, posebice mladih, s naglaskom na one koji nisu u sustavu obrazovanja, osposobljavanja i zaposlenja (NEET populacija), koji se žele educirati u području DSE-a ili integrirati društvenu i solidarnu ekonomiju u edukaciju iz drugih područja. Naposljetku, ovaj se materijal može prilagoditi i van okvira SOO-a i upotrebljavati na drugim razinama obrazovanja.

Naslov	Uvod u DSE i društveno poduzetništvo: definicije, vrijednosti i načela
Trajanje	30 sati
Uvod – opći cilj „Zašto je koristan za SOO edukatore“?	<p>Ovaj modul predstavlja edukacijski paket u obliku edukacijskih materijala za uvod u DSE, što može uvelike olakšati izradu budućih edukacijskih seminara o ključnim temama u području DSE-a.</p> <p>Stoga je koristan za SOO edukatore kako bi oni:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Shvatili da je cilj kojem teže ono što u konačnici razlikuje DSE i društveno poduzetništvo od tradicionalnog poduzetništva. Dok je tradicionalno, profitno poduzetništvo usmjereno prvenstveno na maksimiziranje profita, cilj je društvenog poduzetništva pronaći učinkovitije, djelotvornije, održivije i pravednije rješenje za rješavanje problema u društvu i zadovoljavanje ljudskih potreba. ● Shvatili na koji način društveno poduzetništvo stvara vrijednost za cijelo društvo ili zajednicu, a ne samo za jednog pojedinca. Takozvana društvena vrijednost može biti rezultat stvorenih pogodnosti ili smanjenja troškova u korist društva i svih njegovih građana. ● Bili svjesni izazova vezanih uz DSE. ● Spoznali načela i ciljeve obrazovanja za DSE. ● Mogli postavljati ciljeve i osmišljavati obrazovne programe za društvene poduzetnike. ● Mogli njegovati vrijednosti, kritičko mišljenje i suradnju putem edukacijskih programa. ● Mogli implementirati različite metode učenja. ● Shvaćali i znali implementirati načela DSE-a.
Znanja koja se obrađuju	<ul style="list-style-type: none"> ● Shvatiti razliku između prvog (javnog), drugog (privatnog) i trećeg (neprofitnog) sektora ekonomije. ● Naučiti definicije vezane uz pojmove društvene ekonomije, solidarne ekonomije, društvene i solidarne ekonomije i društvenog poduzetništva. ● Naučiti razlikovati pojmove društvene ekonomije, solidarne ekonomije, društvene i solidarne ekonomije, društvenog poduzetništva i društveno odgovornog poslovanja (DOP).

	<ul style="list-style-type: none"> ● Upoznati se s različitim vrstama i oblicima organizacija unutar DSE-a (zadruga, društvena poduzeća, neformalne grupe). ● Upoznati se s relevantnim oblicima ekonomije i pokretima, kao što su zadrugarstvo, zajednička dobra, pametni gradovi, odrast, samoupravljanje, pravedna trgovina, lokalni razvoj i ekonomija zajednice. ● Razumijevati vrijednosti kao što su solidarnost, samopomoć, zadrugarstvo i povjerenje, etičnost, uzajamnost, pravednost i društvena pravda. ● Osvijestiti osnovna načela kao što su demokratsko upravljanje i ustrojstvo, neprofitni modeli, kolektivna dobrobit, pristojni uvjeti rada, procjena učinka na društvo, autonomnost, preuzimanje odgovornosti i odgovornost. ● Razlikovati značajke sudionika u DSE-u naspram onih u tržišno orijentiranom poduzetništvu. ● Razlikovati različite sektore unutar društvene i solidarne ekonomije. ● Shvaćati koncept lanaca unutar DSE-a: proizvodnja, potrošnja, distribucija. ● Shvaćati koncept DSE mreže, te ekonomske i društvene tokove. ● Identificirati mreže na lokalnoj, nacionalnoj europskoj i međunarodnoj razini.
Stečene vještine	<ul style="list-style-type: none"> ● Identificirati različite sektore gospodarstva i njihove međuprostore. ● Moći raspravljati o različitim predodžbama o DSE-u i društvenom poduzetništvu. ● Izvještavati o aspektima postupka procjene učinka na društvo ● Osmišljavati inicijative u sklopu društvene i solidarne ekonomije s učinkom na društvo. ● Analizirati različite elemente sudionika u DSE-u. ● Predstaviti poslovni model jednog sudionika u DSE-u. ● Navesti područja na koja bi DSE mogao proizvesti društveni učinak. ● Pretvoriti osnovna načela kao što su demokratsko upravljanje i ustrojstvo, neprofitni model i zajednička dobrobit u metode djelovanja. ● Osmisliti i upravljati kružnim lancem DSE-a. ● Razvijati lokalnu mrežu društvene i solidarne ekonomije.
Promjena stava	<ul style="list-style-type: none"> ● Preispitivanje prevladavajućeg ekonomskog modela. ● Kritičko promišljanje o temeljnim društvenim vrijednostima. ● Sagledavanje konkurentnosti i usredotočenosti na profit kao odlike modernog doba, a ne kao jedinog mogućeg izbora.

	<ul style="list-style-type: none"> • Poticanje zaposlenika na pokretanje DSE organizacija i zadruga. • Predlaganje novih modela za zadovoljavanje osnovnih ljudskih potreba. • Rad u grupi s ciljem uspostavljanja organizacija za kolektivno upravljanje. • Potpora DSE-u kao održivijem modelu za gospodarstvo, ljude i okoliš.
Stečena znanja	<ul style="list-style-type: none"> • Ugraditi lanac vrijednosti u određenu inicijativu društvenog poduzetništva. • Pokrenuti DSE inicijativu koja će se uhvatiti u koštac s određenim društvenim problemom u zajednici. • Osmisliti vrijednosnu strategiju društveno-poduzetničke inicijative. • Kreirati poslovne modele za rješavanje problema u društvu. • Izraditi izvještaj postupka procjene učinka na društvo • Mapirati dionike uključene u DSE mrežu.
Osnovni sadržaj	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uvod u DSE <ol style="list-style-type: none"> 1.1. Zašto nam je potrebna solidarna ekonomija? 1.2. Povijest i pozadina <ol style="list-style-type: none"> 1.2.1. Počeci, pokretači, ranije prakse 1.2.2. Ključni trenuci na europskoj razini 1.2.3. Nacionalni kontekst 1.3. Definicije u sklopu ekosustava DSE-a <ol style="list-style-type: none"> 1.3.1. Društvena ekonomija – osnovne značajke 1.3.2. Solidarna ekonomija – osnovne značajke 1.3.3. Društvena i solidarna ekonomija – osnovne značajke 1.3.4. Društveno poduzetništvo – osnovne značajke 1.3.5. Zadruga – osnovne značajke 2. Razmjeri, vrijednosti i načela DSE-a <ol style="list-style-type: none"> 2.1. Društveni, politički i ekonomski učinci 2.2. Solidarnost, zadrugarstvo, samopomoć, uzajamnost, društvena uključenost 2.3. Demokracija, pravednost, odgovornost, sudjelovanje 2.4. Samoupravljanje i demokratsko donošenje odluka 3. Područja i tipovi DSE-a

	<p>3.1. DSE u poljoprivrednom sektoru (agroekologija/prehrambeni suverenitet), trgovini (pravedna trgovina), tehnologiji, medijima, DSE i lokalne valute te trgovinski sustavi lokalne razmjene (LETS)</p> <p>3.2. Formalne kooperative i neformalne grupe</p> <p>3.3. Radničke zadruge kao posebna vrsta</p> <p>3.4. Održivost i inovativnost koncepata DSE-a</p> <p>4. Javne politike i financiranje DSE-a</p> <p>4.1. Javne politike o DSE-u i DSE u sklopu javnih politika</p> <p>4.2. Državno zakonodavstvo, potporne institucije</p> <p>4.3. Financije i financiranje</p> <p> 4.3.1. Tipovi i izvori financiranja</p> <p>5. Doseg DSE- i umrežavanje</p> <p>5.1. Tipovi i uloga mreža u sklopu DSE-a</p> <p>5.2. Uloga europskih mreža, značaj lokalnih mreža za DSE i DSE-a za lokalni razvoj</p> <p>5.3. Povezani pojmovi:</p> <p> 5.3.1. Zajednička dobra</p> <p> 5.3.2. Zadrugarstvo</p> <p> 5.3.3. Odrast</p> <p> 5.3.4. Kružna ekonomija</p> <p> 5.3.5. Proizvodnja temeljena na radništvu</p> <p>6. DSE inicijativa od ideje do poduhvata</p> <p>6.1. Osmišljanje poslovnog i operativnog modela DSE-a</p> <p>6.2. Strategija temeljena na teoriji promjene</p> <p>6.3. Stvaranje društvenog učinka organizacije, upravljanje njime i izvještavanje o njemu</p>
<p>Metode/Tehnike/Naputci za edukatore</p>	<p>Participativne i metode koje nisu frontalne korisne su za aktivno uključivanje sudionika i unaprjeđivanje njihova procesa učenja. Pokazati praktičnu i dinamičnu stranu DSE-a služeći se primjerima dobrih praksi, pozivajući goste ili odlazeći na terenske posjete također je vrlo važno.</p> <p>Uključivanje polaznika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uključivanje polaznika uz pomoć njihovih iskustava s DSE-om. • DSE i suradnička razmjena i dijeljenje iskustava među sudionicima.

- Prikupljanje iskustava uz pomoć ljepljivih papirića koji se mogu grupirati po područjima i/ili vrsti inicijativa DSE-a i zajednički analizirati.

Primjeri dobrih praksi i terenski posjeti

- Identificirati lokalne ili obližnje primjere, u slučaju terenskog posjeta, ili pozvati sudionike u DSE-u da posjete vašu grupu i održe razgovor s njom na lokaciji gdje se održava edukacija.
- Moguće je isplanirati i dogovoriti vođeni obilazak ili prezentaciju.
- Kulturni projekt u zajednici, zadružni restoran – uz prezentaciju, netko tko će doći i ispričati svoju priču o tome kako su svoju tvrtku pretvorili u DSE poduzeće.
- Odabrati prikladan primjer dobre prakse koji će se obrađivati tijekom cijelog modula, skrećući pozornost na različite aspekte DSE-a na primjeru jedne DSE inicijative.

Grupni rad na projektima

- Podjela sudionika u grupe koje će raditi na vlastitim projektima temeljenima na vrijednostima DSE-a – svaka grupa odabrat će je jednu projektну ideju na temelju vlastitih vizija, snova, iskustava ili primjera DSE-a.

Vizija

- Grupe razvijaju zajedničku viziju svojih DSE inicijativa/projekata
- Savjeti za osmišljanje vizije: <https://treegroup.info/library/visioning.pdf>
- Dnevni raspored osmišljanja vizije: <https://treegroup.info/library/sample-visioning-agenda.pdf>
- Primjeri izjava o viziji: <https://treegroup.info/library/sample-vision-statements.pdf>

Planiranje

- Grupe razvijaju platno poslovnog modela za svoje DSE inicijative/projekte – kako bi stekle okvirni plan prije početka.
- Platna poslovnog modela (ili poslovna platna) nisu idealan alat za društveno poduzetništvo i često izostavljaju ključna područja koja su važna u razvoju društvenih poduzetničkih inicijativa.
- Metoda modela društvenog poslovnog platna (ili Platno superheroja) otvara prostor za opisivanje kako društvenih tako i okolišnih dimenzija poslovne inicijative.
- Struktura i primjer modela društvenog poslovnog platna: <https://medium.com/social-entrepreneurship-ecs/social-business-model-of-empowering-community-for-sustainability-c73542a0837e>

	<ul style="list-style-type: none"> Različiti dijelovi platna mogu se dodatno promišljati, vježbati i raspravljati – na primjer, Vrijednosti (DSE i druge), Partneri i klijenti (zajednica, umrežavanje), Resursi (financiranje) <p>Logistika</p> <ul style="list-style-type: none"> Prostor/mjesto/dostava hrane i pića <ul style="list-style-type: none"> Dovoljno mjesta za grupni rad svih sudionika Mogućnost organizacije prostora za rad koji nije frontalnog tipa (sjedenje u krugu, na podu, itd.) Ako je moguće, pronađite lokaciju u sklopu neke od inicijativa DSE-a (može poslužiti kao dobar praktični primjer) DSE dostava hrane i pića također može poslužiti kao dobar primjer iz prakse
<p>Primjeri Studije slučajeve Vježbe</p>	<ul style="list-style-type: none"> Korištenje studija slučajeve i primjera dobre prakse u edukaciji važno je za pokazivanje praktične strane DSE-a. Analiziranje razvojnog puta, postignuća i izazova određene DSE inicijative ili poduzeća sudionicima može poslužiti kao inspiracija za razvijanje vlastitih projekata i ideja. <p>Prikladna studija slučaja ili primjer dobre prakse može se koristiti tijekom cijele edukacije, usredotočujući se na vidove relevantne za fokus/temu koja se u tom trenutku obrađuje.</p> <p>Posjećivanje i razgovor o iskustvima izravno s predstavnicima inicijative tijekom „terenske nastave“ vrijedno su iskustvo i oblik učenja. Edukator posjet može pripremiti unaprijed ili to može biti dio uključivanja sudionika – da pripreme vlastitu studiju slučaja/primjer dobre prakse.</p> <p>Pitanja za pripremu primjera dobre prakse/studija slučajeve DSE-a:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kako ste počeli? Što vam je bilo od pomoći, a što nije? Opišite (demokratski) model upravljanja i organizacijsku strukturu. Tko ima pravo donositi koje odluke? Kakvo je formalno-pravno ustrojstvo? Kakvu vrijednost za korisnike / članove / društvo stvarate? Što solidarnost (i solidarna ekonomija) znače za vašu DSE inicijativu? Kako ste izgradili zajednicu? Što je bilo važno za postizanje vaših ciljeva/uspjeha? Jeste li naišli/nailazite li na probleme? Kako ste ih riješili?

Dodatna pitanja mogu se ticati vlasničke strukture, financiranja, suradnje (unutar organizacije ili izvan nje), komunikacije/sukoba.

Studija slučaja: Fair & Bio pržionica kave (Prag) <https://www.fair-bio.cz/en/>

Kad biste prošetali nedaleko centra Praga, ulicom Sokolovská, naišli biste na mali dućan Fair & Bio. Vodi ga češka nevladina organizacija Ekumenska akademija (Ekumenická akademie Praha), a među brojnim proizvodima pravedne trgovine mogu se pronaći različite vrste svježe pržene kave koja se prži na samo 25 km od dućana, u zadružnom društvenom poduzeću pod imenom Fair & Bio pržionica kave. Fair & Bio pržionica kave promiče društvenu, okolišnu i gospodarsku održivost, podupirući lokalno gospodarstvo, zajednice i pristojne uvjete rada – na globalnoj i lokalnoj razini.

Povijest zadrugarstva na prostoru današnje Češke i Slovačke (nekadašnje Čehoslovačke) duga je 170 godina. Fair & Bio pržionica kave bila je prva zadružna pržionica kave u Češkoj. Svako zrno kave koje se koristi u pržionici ubrano je na certificiranim *fair trade* plantažama. Nakon prženja, kava se ručno pakira. 75% procesa obavljaju zaposlenici s mentalnim i fizičkim poteškoćama. Okolišni čimbenici također su važni, a glavina kave uzgaja se organskim uzgojem.

Fair & Bio pržionica kave pokrenuta je kao nadogradnja aktivnosti vezanih uz pravednu trgovinu Ekumenske akademije, koja je jedan od predvodnika u promicanju pravedne trgovine u Češkoj. Ekumenska akademija usredotočila se na podizanje svijesti o pitanjima razvoja i alternativnim oblicima ekonomije, no kako ideja ne bi ostala samo na riječima, željeli su neke od alternativa provesti i u praksi. Stoga su osnovali prvu veleprodajnu tvrtku pravedne trgovine u Srednjoistočnoj Europi. Nekoliko godina kasnije, nadvladavši izazove u poslovanju, veleprodajna tvrtka pretvorena je u zadrugu, a EA i nekoliko pojedinaca postali su članovi-osnivači.

Projekt je započeo 2011. godine uz pomoć dvaju pomoći EU-a za društveno poduzetništvo. U narednom periodu, nekoliko beskamatnih kredita dobivenih od članova kooperative pomoglo je u stabilizaciji financijske konstrukcije. Od 2018. Fair & Bio pržionica posluje bez ikakve financijske pomoći i ostvaruje dobit. U lipnju 2019. proslavili su prvih pet godina pržionice kave zajedno s članovima zadruge i cijelom zajednicom.

Osnivanje zadruge nametnulo se kao logičan potez od samog početka. Želja im je bila dobrim primjerom promicati ovu vrstu demokratske organizacije, koja u Češkoj ima dugu povijest, no čiji je ugled narušen i zlouporabljjen tijekom perioda prije 1989. godine. Nadahnuti poviješću kao i *fair trade* poljoprivrednicima, radnicima i zaposlenicima iz zemalja Globalnog juga, EA i zadruga Fair & Bio aktivno promiču ideje DSE-a i dijele svoju priču.

Kratki video o pržionici iz 2016.: <https://www.youtube.com/watch?v=oySOH1qwrhU>

Vježba: BALON NA VRUĆI ZRAK

Ciljevi alata: Međusobno upoznavanje, poticanje kritičkog mišljenja, rješavanja problema i grupnog rada.

Opis aktivnosti: recite sudionicima da zamisle kako lete u balonu na vrući zrak, no odjednom se vrijeme počne naglo mijenjati te, kako bi mogli nastaviti letjeti balonom, moraju izbaciti dio vreća pijeska sljedećeg sadržaja:

1. Karijera, 2. Novac, 3. Odjeća, 4. Ljepota, 5. Prijatelj(i), 6. Kućni ljubimci, 7. Budućnost, 8. Automobil, 9. Knjige, 10. Ljudska prava, 11. Obrazovanje, 12. Uspomene, 13. Društvene mreže, 14. Obitelj

Moguće je dodati i druge sadržaje po odabiru nastavnika, edukatora i onih koji će koristiti ovu aktivnost.

Moraju odabrati samo pet vreća koje će zadržati do kraja putovanja. Sudionici dobivaju 10-15 minuta za samostalan rad. Nakon toga od grupe zatražite da ponovno odaberu pet najvažnijih stvari koje kao grupa žele ponijeti sa sobom (maks. 10-15 min).

Pitanja nakon aktivnosti:

- Kako se osjećate?
- Što vam je najvažnije u životu?
- Po kojem principu ste odabrali ove stvari?
- Koja je bila najteža odluka koju ste morali donijeti u životu?
- Na koji način donosite velike odluke u životu?

Više informacija: <https://www.salto-youth.net/tools/toolbox/tool/hot-air-balloon.2942/>

Korisne upute za čitanje: <https://www.metodes.lv/en/methods-and-tools/active-reading-5-steps-strategy>

Tekst „A people’s food policy“ (Prehrambena politika za ljude) – revolucionarni manifest u kojem je iznesena demokratska ideja o hrani i poljoprivredi u Engleskoj, koju podupire preko 80 organizacija koje se bave hranom i poljoprivredom. Izvještaj je rezultat opsežnih konzultacija na razini cijele zemlje tijekom 18 mjeseci s organizacijama koje djeluju na lokalnoj razini, nevladinim udrugama, sindikatima, projektima u zajednici i obrtnicima. To je potaknulo stvaranje skupa predloženih praksi i formiranje vizije za promjene koje se temelje na doživljenom iskustvu i potrebama ljudi koji su najpogođeniji propustima trenutnog prehrambenog sustava. Poglavlja prikladna za čitanje u paru odnose se na upravljanje, hranu, zdravlje, zemljište, rad, okoliš, znanje, trgovinu i financije.

<https://www.peoplesfoodpolicy.org/>

Vježba o pravednoj trgovini: IGRA 'BANANA SPLIT'

- Ciljevi: Razložiti priču o bananama od plantaže do zdjele za voće i spoznati značenje pojmova pravedne trgovine i pravde tijekom čitavog procesa.
- Opis: Kroz igru uloga, sudionici će pregovarati o tome kako bi cijena banane trebala biti raspoređena uzduž opskrbnog lanca te koliko je to pravedno. U

	<p>drugom krugu, kroz igru uloga raspravljati će o tome treba li preći na pravednu trgovinu.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Podijelite pet kartica s ulogama, svaku jednoj osobi ili više osoba odjednom, ovisno o veličini grupe. Uloge: berač banana, vlasnik plantaže, maloprodajni kupac, uvoznik, dobavljač za lanac supermarketa • Na dijagramu “banana split” na bloku <i>flipchart</i> svi će zabilježiti koliko misle da zavrjeđuju i zašto. • Ako iznosi premašuju ukupnu cijenu (npr. 1,30 kn), grupa treba pregovarati i pogađati se. • Komentirajte rezultate (pravedni udio? zašto je raspodjela dobiti takva? tko je na gubitku?) • Drugi krug: Scenarij pravedne trgovine: Podijelite nove kartice s ulogama. Nakon pripreme argumenata, grupa će održati debatu o tome treba li preći na model pravedne trgovine. • Zadnji krug razgovora <p>Više informacija: http://www.storyofbanana.com https://cafod.org.uk/content/download/733/6290/version/3/file/primary_fairtrade_banana-split-game.pdf</p>
<p>Materijali (članci, video materijali, prezentacije)</p>	<p>SOCIOECO: Internetska stranica s materijalima o društvenoj i solidarnoj ekonomiji. Socioeco sadrži dokumente i materijale koji građanima, istraživačima, novinarima i lokalnim vijećnicima omogućuju lakši pristup informacijama o DSE-u. http://www.socioeco.org</p> <p>RIPESS: Međunarodna mreža za promicanje društvene i solidarne ekonomije i internetska stranica RIPESS EU, Europske mreže za solidarnu ekonomiju, pruža informacije o samom pokretu i mrežama koje se bave DSE-om te donosi vijesti o društvenoj i solidarnoj ekonomiji. www.ripess.org www.ripess.eu</p> <p>THE SUSY PROJECT: Projekt je okupio 26 udruženja iz 23 zemlje i istraživao, mapirao i pokazivao primjere solidarne ekonomije diljem Europe. www.solidarityeconomy.eu</p> <p>YouTube kanal projekta vrijedan je izvor primjera dobrih praksi: https://www.youtube.com/channel/UCRy4hjD4Sjg1Oo_OOapXhcg/featured</p>

TAKE BACK THE ECONOMY – AN ETHICAL GUIDE FOR TRANSFORMING OUR COMMUNITIES (Vratimo ekonomiju u svoje ruke – etički vodič za transformaciju naših zajednica): Ovaj praktični vodič temelji se na transformaciji ekonomije kako bi ona radila u korist ljudi i planeta. Knjiga je namijenjena akademskim istraživačima, aktivistima, studentima, članovima zajednice i građanima koje zanima kako i sami mogu pridonijeti ravnopravnijem, održivijem i pravednijem svijetu. Knjiga pruža novi pogled na ekonomiju i pokazuje da ona nije nešto odvojeno od nas što samo razumiju stručnjaci.

Autori: J. K. Gibson-Graham, Jenny Cameron i Stephen Healy, 2013, University of Minnesota Press.

PLURIVERSE, A POST-DEVELOPMENT DICTIONARY (Pluriverzum, post-razvojni rječnik): Sadrži preko stotinu eseja o inicijativama za promjene i alternativama trenutnim dominantnim procesima globaliziranog razvoja, uključujući i njegova strukturna uporišta u modernom dobu, kapitalizmu, dominaciji države i maskulinim vrijednostima.

Autori: Urednici Ashish Kothari, Ariel Salleh, Arturo Escobar, Federico Demaria i Alberto Acosta, 2019., Tulika Books, India.

ESSENTIAL GUIDE TO DOING TRANSITION (Temeljni vodič za provođenje promjena): Ovaj vodič pružit će vam sve što trebate znati kako biste pokrenuli prelazak na DSE u vlastitoj zajednici i nudi nacrt procesa i aktivnosti koji su potrebni kako bi ona bila uspješna.

<https://transitionnetwork.org/resources-essential-guide-transition/>

THE IMPOSSIBLE HAMSTER (Nemogući hrčak): Kratki video koji vrlo zorno prikazuje značenje i logički završetak premise neprestanog ekonomskog rasta.

<https://vimeo.com/8947526>

UPSTREAM PODCAST: Upstream je radijski serijal dokumentarnih emisija i intervjua s tematskim epizodama, pričama, razgovorima sa stručnjacima, vizionarima i donositeljima promjena koji pokriva širok raspon tema vezanih uz DSE.

<https://www.upstreampodcast.org>

CO-OPERATIVES UK: Obično postoji neka vrsta strukture (institucija), bilo javna ili privatna, koja može pomoći u uspostavljanju kooperative. To može biti udruženje ili savez zadruga ili druga kooperativa. Co-operatives UK je mreža koja djeluje u Ujedinjenom Kraljevstvu pružajući informacije o tome kako uspostaviti kooperativu i nudeći primjere dokumenata potrebnih za ustrojstvo – kako uspostaviti i razviti kooperativu:

www.uk.coop/developing-co-ops

THE STORY OF THE ROCHDALE PIONEERS (Priča o pionirima iz Rochdalea) je video o povijesti zadruga. U videu je ispričana priča o grupi ljudi iz običnih radničkih obitelji koji su oformili svoju zadrugu po skupu vrijednosti i načela koja danas nadahnjuju ljude diljem svijeta.

<https://www.youtube.com/watch?v=DNVzOsZt6ew>

Intervjui koji u fokus stavljaju članove i osnivače kooperativa:

<https://www.ilo.org/global/topics/cooperatives/news/spotlight/lang--en/index.htm>

RADNIČKE ZADRUGE: Što je radnička zadruga?

<https://institute.coop/what-worker-cooperative>

Podcast UpStream: Worker Cooperatives / Radničke zadruge

Dio 1: Widening Spheres of Democracy / Proširenje područja demokracije

<https://www.upstreampodcast.org/workercoops1>

Dio 2: Islands Within a Sea of Capitalism / Otoci u moru kapitalizma

<https://www.upstreampodcast.org/workercoops2>

PREHRAMBENI SUVERENITET

- Organizacija za hranu i poljoprivredu (FAO) – 10 elemenata agroekologije:
<http://www.fao.org/agroecology/knowledge/10-elements/en/>
- Video – Agroekologija – nova revolucija prehrambenih sustava:
<https://www.youtube.com/watch?v=mivnqVgjieE>
- Prehrambeni suverenitet SADA! Iscrpni vodič:
- <https://www.eurovia.org/wp-content/uploads/2018/01/FINAL-EN-FoodSov-A5-rev6.pdf>
- Izveštaji organizacije IPES Food – Izveštaji Međunarodnog panela stručnjaka za održive prehrambene sustave (IPES Food), nezavisnog skupa stručnjaka čiji je cilj promicati održive prehrambene sustave diljem svijeta:
<http://www.ipes-food.org/reports/>
- Video – Održiva trgovina za održive prehrambene sustave:
https://www.youtube.com/watch?v=DJx7MySikZI&feature=emb_logo

FINANCIJSKI MEHANIZMI ZA INOVATIVNE DRUŠTVENE I SOLIDARNE EKONOMSKE SUSTAVE: Izveštaj Euricsea – Europskog istraživačkog instituta za zadrugarstvo i društveno poduzetništvo za Međunarodni ured rada (ILO) u kojem su predstavljeni ekosustavi, financijski mehanizmi i glavni izvori financiranja za DSE.

Autori: S. Barco Serrano, R. Bodini, M. Roy, G. Salvatori, 2019., ILO, Ženeva.

https://www.ilo.org/global/topics/cooperatives/publications/WCMS_728367/lang--en/index.htm

COOP57: Kooperativa za pružanje usluga etičkog financiranja s ciljem financiranja DSE projekata. Osnovana 1995. u Barceloni zahvaljujući odštetnom fondu za bivše zaposlenike izdavačke kuće Bruguera koji je isplaćen kad je kompanija bankrotirala. Intervju s Miguelom Ángelom Martínezmom Polom iz 2016.:

<https://cooperativecity.org/2017/10/08/coop57/>

ZAŠTO IZRADITI POSLOVNI PLAN?: Ovaj video potaknut će planiranje radnih skupina:

<https://coopcreator.ca/resource/why-create-a-business-plan-video/>

POKRENITE NOVU ZADRUGU – KORAK PO KORAK: Proces pokretanja zadruge:

<https://www.uk.coop/start-new-co-op/start>

<p>Glosar</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Društvena i solidarna ekonomija je način zadovoljavanja ljudskih potreba putem gospodarskih aktivnosti (kao što su razmjena, proizvodnja, potrošnja i usluge) koje podržavaju vrijednosti društvene pravde, smanjenja utjecaja na okoliš, suradnje, uzajamnosti, zajednice i demokracije. Solidarna ekonomija nije sektor ekonomije, već vektor promjena i transformacija ekonomskog sustava. (...) Cilj DSE-a je transformacija sustava koja nadilazi površinske promjene kod kojih osnovne opresivne strukture i temeljna pitanja ostaju nepromijenjena (Mreža Ripess 2013) • Vrijednosti: Društvena i solidarna ekonomija je etički pristup ekonomskom razvoju temeljen na vrijednostima koji dobrobit ljudi i planeta stavlja ispred profita i imperativa rasta, a takve su vrijednosti humanizam, demokracija, solidarnost, uključivost, supsidijarnost, raznolikost, kreativnost, održivi razvoj, ravnopravnost, pravednost i pravda za sve. • Društvena ekonomija često se smatra „trećim sektorom“ ekonomije koji je komplementaran s „prvim sektorom“ (privatni, orijentiran na profit) i „drugim sektor“ (javni/planski). Treći sektor uključuje zadruge, društva za uzajamnu pomoć, udruge i zaklade. Te su organizacije ustrojene kolektivno i usmjerene na društvene ciljeve koji su stavljeni ispred profita ili povrata na kapital dioničarima. Osnovni cilj takvih organizacija (zajedničkim imenom CMAF - zadruge, društva za uzajamno osiguranje, udruge i zaklade) nije maksimiziranje profita već postizanje društvenih ciljeva (što ne isključuje stvaranje profita, koji je neophodan za ponovna ulaganja). Neki društvenu ekonomiju smatraju trećom granom kapitalizma, uz bok javnom i privatnom sektoru. Stoga se njezini pobornici zalažu za to da joj se pridaje jednaka vjerodostojnost kao i javnom i privatnom sektoru te da uživa jednaku razinu potpore u vidu javnih resursa i politika. • Društveno poduzeće je akter unutar društvene ekonomije čiji je glavni cilj postići učinak za društvo, a ne stvarati profit za svoje vlasnike ili dioničare. Funkcionira na bazi ponude tržišnih dobara i usluga na poduzetnički i inovativan način, a profit koji stvara prvenstveno koristi za postizanje društvenih ciljeva. Njime se upravlja na transparentan i odgovoran način, a usmjeren je na zaposlenike, potrošače i dioničare u doticaju s njegovim komercijalnim aktivnostima. Osnovni je cilj postizanje socijalnog, društvenog ili učinka na okoliš za opće dobro. • Zadruga je neovisno udruženje osoba koje se dobrovoljno udružuju radi zadovoljavanja svojih zajedničkih ekonomskih, socijalnih i kulturnih potreba i težnji, putem poduzeća u zajedničkom vlasništvu kojim se demokratski upravlja. Zadruge djeluju u svim sektorima ekonomije, a razlikujemo tri osnovna tipa: <ul style="list-style-type: none"> - radničke ili proizvođačke zadruge (uključujući i zadružna poljoprivredna gospodarstva) - potrošačke zadruge - kreditne unije.
----------------------	--